

Milena Josefovičová – Adéla Jůnová Macková (edd.), *Učitel archivářů: Jindřichu Schwippelovi k osmdesátinám*

(Práce z dějin Akademie věd, supplementum), Masarykův ústav
a Archiv Akademie věd ČR, Praha 2015, 108 s., ISBN 1803-9448

Narozeninový sborník *Učitel archivářů: Jindřichu Schwippelovi k osmdesátinám* představuje soubor několika studií na počest této významné postavy českého archivnictví. V počátečním rozhovoru pan Schwippel nastiňuje důvod přechodu ze Státního oblastního archivu do Archivu Akademie věd,¹ který se stal jeho stěžejním pracovištěm. Zmiňuje se o tehdejšímu stavu archivu, dotýká se i praktických záležitostí, v neposlední řadě vzpomíná na své nadřízené a spolupracovníky.

Samostatnou kapitolu tvoří výběrová bibliografie Jindřicha Schwippela, která se rozplíná do úctyhodného časového rozsahu let 1957–2015. Za ní následuje černobílá obrazová příloha dokumentující zajímavé momentky Schwippelova profesního života. Hlavní část sborníku představují různorodé studie jednotlivých přispěvatelů z řad archivářů i historiků.

Prvním autorem je badatel v oblasti orální historie Pavel Mücke z Centra orální historie při Ústavu světových dějin Akademie věd České republiky, který se ve svém příspěvku² zabývá vztahem orální historie a archivnictví, popisuje jejich zaměření, metody jejich práce a dochází k závěru, že se s ubíhajícím časem cesty obou oborů stále více sblíží, neboť orální historik vytváří svébytný pramen, který je ovšem potřeba uchovat. Ideálem, utopií či kacířskou myšlenkou by pak pro autora byl archivář-orální historik v jedné osobě.

Mikuláš Čtvrtník, vedoucí oddělení fondů veřejné správy ve Státním oblastním archivu v Praze, se ve svém příspěvku z pozice archiváře dotýká aktuálního tématu ochrany osobních údajů.³ Uvědomuje si, že pokud se tato problematika bude redukovat na právní rovinu, hrozí, že se důsledkem toho uzavře velká část dokumentů a archivního dědictví přibližně posledních devadesáti let. Svůj příspěvek uzavírá autor možná až přehnanými obavami, že „*znepřístupnění dokumentů, archiválií a dalších rozmanitých pozůstatků minulosti by znamenalo odříznutí jednoho z kořenů, jímž se sytí člověk jakožto člověk dějinný. Přispělo by to ke zhrubnutí společnosti a k další nivelizaci jinak nezměrných hlubin lidské podstaty*“.

Nejrozsáhlejším příspěvkem sborníku je práce Jana Kahudy.⁴ Pokouší se v ní na základě rozboru prací německé, italské a francouzské provenience sumarizovat dosavadní vývoj mezinárodního badatelského diskurzu zaměřeného na dějiny archivnictví a archivů. Základním cílem je obhajoba pojetí archivnictví jako samostatného vědního oboru. Dále pak příspěvek přináší periodizaci světového vývoje archivnictví a vývoje archivnictví v jednotlivých zemích. I když přinesl výzkum některé pozoruhodné syntetizující práce, je podle autora patrné, že takovéto pojetí výzkumu není v dlouhodobé perspektivě udržitelné, protože nedostatečně vnímá rozdílnou tradici a obtížnost (ne-li nemožnost) srovnání jednotlivých státních (případně) národních archivních systémů.

¹ Tehdy Ústřední archiv Československé akademie věd (ÚA ČSAV).

² Pavel MÜCKE, *Orální historie a archivnictví: konkurenti, či partneři?*, in: *Učitel archivářů: Jindřichu Schwippelovi k osmdesátinám*, s. 41–46.

³ Mikuláš ČTVRTNÍK, *Otevřené archivy v otevřené společnosti. Otevřený prostor svobody a odpovědnosti*, tamtéž, s. 47–53, citát na s. 52/53.

⁴ Jan KAHUDA, *K metodickým otázkám dějin archivnictví a archivů*, tamtéž, s. 54–74.

Pracovnice Archivu Akademie věd ČR Hana Kábová přináší ve své stati pohled na problematiku zpracování osobních fondů na základě Archivních zpráv z let 1970–1985,⁵ jejichž výkonným redaktorem byl právě Jindřich Schwiappel. Uveřejněné příspěvky rozděluje autorka do tří skupin – články, materiály nebo zprávy reflektující metodické respektive teoretické otázky, dále recenze odborných příspěvků a nakonec zprávy o zpracovaných fondech. Zprávy zmiňují několik archivářů, kteří se problematikou osobních fondů zabývali, zejména Josefa Levoru, Josefa Hanzala nebo Marii Haasovou, která působila v tehdejší ÚA ČSAV v letech 1956–1982 a vybudovala zde odborný pracovní úsek osobních fondů. Je i autorkou dodnes používané směrnice pro zpracování osobních fondů. Podnětný vliv na problematiku vzešel také od zahraničních badatelů, např. Zygmunta Kolankowského. Problematika zpracování písemných pozůstalostí byla obzvláště živá v německém prostředí. Autorka uzavírá, že studium AZ ČSAV může být při hledání odpovědí na metodické problémy vyvstávající při zpracování osobních fondů podnětné i dnes.

Po archivně teoretických studiích přichází na řadu dva články zabývající se dějinným vývojem. Prvním je studie Ivany Čornejové z Ústavu dějin Univerzity Karlovy. Zabývá se rekatolizací Čech probíhající od dvacátých let 17. století po celou dobu třicetileté války.⁶ Zmiňuje důležité prameny nejen pro současníky, ale i pro budoucí dějepisce, konkrétně *Soupis poddaných podle víry a Status animarum*. Nastiňuje i další zdokonalení církevní správy, která byla jedním z prostředků snazšího a intenzivnějšího působení na věřící, což navrhovaly už rekatolizační koncepty z dvacátých let. Na nižší úrovni se ukázaly jako velmi přínosné vikariáty, bylo třeba dotvořit i nejvyšší zemské články – další biskupství. Ke konci sedmdesátých let 17. století byla v podstatě dokončena reforma či obnova katolické církevní správy na všech úrovních. V pobělohorské době došlo také k restauraci a rozkvětu života církevních řádů. Obnovila se činnost tzv. starých řádů, tedy těch, které v zemích Koruny české působily už nejméně sto let, a nových, které přicházely od poloviny 16. století jako posily katolické reformace. Starými řády jsou myšleni především benediktini, premonstráti a dominikáni. K novým řádům jsou řazeni např. jezuité, kapucíny, bosí karmelitáni, pauláni nebo piaristé. Článek je uzavřen ženskými řády (cisterciářky, dominikánky, bosé karmelitánky, voršílky), jež měly na rekatolizační akci menší podíl.

Sborník uzavírá práce Emilie Těšínské⁷ z Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd ČR. Autorka se zamýšlí nad některými paralelami historie tabákového a hornického průmyslu v Jáchymově. Počátkem padesátých let 19. století se v Čechách i ve Vídni při hledání způsobů, jak pomoci chudým regionům v zemi, začalo uvažovat o vybudování další tabákové továrny v pohraniční oblasti Krušných hor nebo Krkonoš. Zájemců o továrnu bylo v uvedených regionech několik, mezi nimi město Jáchymov, které po vytěžení hlavních ložisek stříbra v místních dolech čelilo „nebyvalé bídě“. Po složitých jednáních zemských a ústředních úřadů byla roku 1857 započata stavba tabákové továrny a 1. listopadu 1860 zahájena výroba. Ve stejné době, v níž došlo k vybudování c. k. tabákové továrny v Jáchymově, podpořil rakouský stát také skomírající báňskou činnost. Po určité době došlo k hlubinné těžbě uranové smolincové rudy. S těžbou uranové rudy a průzkumem radioaktivity důlních

⁵ Hana KÁBOVÁ, *Příspěvky k osobním archivním fondům na stránkách Archivních zpráv ČSAV*, tamtéž, s. 5–83.

⁶ Ivana ČORNEJOVÁ, *Několik poznámek k problematice náboženské situace v Čechách kolem poloviny 17. století*, tamtéž, s. 84–92.

⁷ Emilie TĚŠÍNSKÁ, *Tabákový a hornický průmysl v Jáchymově v Čechách (dvě technologicky odlišná odvětví s prolínající se historií)*, tamtéž, s. 93–107.

vod souvisel objev silně radioaktivních pramenů v jáchymovských dolech v roce 1905, které byly následně využity k radonovým koupelím a k vybudování místních radonových lázní. Státní tabáková továrna a státní báňský a hutnický podnik pak v Jáchymově koexistovaly v místě a čase po téměř jedno století. Představovaly značně odlišné obory podnikání, ať co se týče charakteru monopolu, místní tradice, surovinové základny, nebo využívané technologie, produktů i genderového složení dělnictva.

Závěrem lze říci, že sborník je určen především pro odbornou veřejnost z řad archivářů či historiků, neboť se zabývá spíše speciálními problémy. Jediné, co mu lze vyčíst, je absence životopisného medailonu Jindřicha Schwippela, který by čtenáře podrobněji seznámil s jeho životními mezníky.

Michal Továrek

Pieter Dhondt (ed.), University Jubilees and University History Writing. A Challenging Relationship (Scientific and Learned Cultures and Their Institutions, Vol. 13)

Brill, London – Boston 2015, 255 s., ISSN 978-90-04-21696-9

Na přelomu první a druhé dekády 21. století oslavilo několik významných evropských univerzit svá kulatá výročí. Stejně jako v minulosti se jubilejní oslavy staly vítanou příležitostí, jak nově definovat postavení a roli více či méně starobylých institucí v proměňujícím se světě, tedy kriticky zhodnotit nejenom jejich dosavadní vývoj, ale i reagovat na současné problémy a výzvy budoucnosti. Vedle nám nejbližších a obvykle starobylejších univerzit (Lipsko 2009, Berlín 2010, Vídeň 2014) oslavily svá výročí také univerzity mladší a stojící spíše na periferii evropského univerzitního kontinentu (mezi nimi například Lisabon 2011, Oslo 2011, Reykjavík 2011). Další jubilea evropské univerzity čekají (Groningen 2017). Některým oslavám a s nimi spojeným výstavním a publikačním výstupům ve středoevropském prostoru byla v našem časopise již věnována zasloužená pozornost.¹ Řada impulsů, jak vlnu oslav a s nimi spojených badatelských a publikačních projektů nepromarnit, ale naopak podchytit a využít k zamyšlení nad tím, jak psát univerzitní dějiny, vyšla ale také z oněch – z naší perspektivy – periferních univerzit, mj. skandinávských. Výsledkem bylo několik workshopů, konferencí a z nich vyšlých sborníků (výstupů, které jsou v zahraničí nadále považovány za vědecky relevantní), včetně toho, o němž bude řeč.²

Neúnavným iniciátorem řady vědeckých setkání reagujících na vlnu jubileí a s nimi spojených badatelských a publikačních projektů je historik mladší generace Pieter Dhondt, původem Nizozemec, působící ale řadu let ve finském akademickém prostoru. Jeho hlavní snahou bylo a je vyhnout se klasickým nástrahám jubilejního psaní univerzitních „dějin ve

¹ *Dvě berlínská výročí*, AUC-HUCP 50/2, 2010, s. 142–146; *Lipsiensia*, AUC-HUCP 53/2, 2013, s. 185–219.

² *Academic Culture of Remembrance. A Conference on the Triangular Relationship between Scientific Research, Academic Heritage and University Cultures of Remembrance*, AUC-HUCP 51/1, 2011, s. 94–98; *History of European Universities: Challenges and Transformations*, tamtéž, s. 98–101; výstupem této konference je kolektivní monografie vybraných příspěvků/kapitol: Ana SIMÕES – Maria Paula DIOGO – Kostas GAVROGLU (edd.), *Sciences in the Universities of Europe, 19th and 20th Centuries. Academic Landscapes*, Springer, Dordrecht – Heidelberg – New York – London 2015.